

CZU: 343.341:344.131.8: 355.424

ACTUL TERORIST SĂVÂRȘIT CU APLICAREA ARMELOR DE FOC SAU A SUBSTANȚELOR EXPLOZIVE (lit.c) alin.(2) art.278 CP RM)

Violeta M. COJOCARU

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul studiu sunt analizate particularitățile actului terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc și a substanțelor explozive. Se ajunge la concluzia că la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM este consemnată o variantă-tip de infracțiune, nu însă o circumstanță agravantă atașabilă infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM. Se arată că săvârșirea actului terorist cu aplicarea altor arme decât a celor de foc, precum și a obiectelor folosite în calitate de armă pot forma mijloace de săvârșire a actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM. Se argumentează că în ipoteza în care realizarea manipularilor ilegale cu arme de foc sau cu substanțe explozive constituie o contribuție la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, cele comise sunt pasibile de răspundere penală în baza alin.(3) art.279¹ CP RM. Se arată că în legislațiile penale ale majorității statelor ex-sovietice (cu excepția Kârgâzstanului și Kazahstanului) lipsește diferențierea răspunderii penale pentru săvârșirea exploziei cu utilizarea substanțelor explozive și provocarea exploziei prin utilizarea altor mijloace. În final, este înaintată propunerea *de lege ferenda* de a fi exclusă lit.c) din alin.(2) art.278 CP RM.

Cuvinte-cheie: act terorist, armă de foc, explozie, incendiu, substanțe explozive, tragere din armă, studiu comparat.

THE TERRORIST ACT COMMITTED WITH APPLICATION OF FIREARMS OR EXPLOSIVE SUBSTANCES (lett.c) para.(2) art.278 PC RM)

In this study there are analyzed the particularities of terrorist act committed with application firearms and explosive substances. It is concluded that in lett.c) para.(2) art.278 PC RM is provides a type-variant of offense, but not an aggravating circumstance attaching to the offense referred to in para.(1) art.278 PC RM. It is shown that committing the terrorist act with the use of weapons other than firearms, as well as objects used as weapons may constitute means of committing the terrorist act referred to in para.(1) art.278 PC RM. It is argued that if the illegal manipulation of firearms or explosives substances constitutes a contribution to committing a terrorist offense, those committed are liable to criminal liability under para.(3) art.279¹ PC RM. It is shown that the criminal legislation of most ex-soviet states (except Kyrgyzstan and Kazakhstan) lacks the differentiation of criminal liability for the committing the explosion by the use of explosive substances and the provocation of the explosion by other means. Finally, it is proposed to exclude lett.c) para.(2) art.278 PC RM.

Keywords: terrorist act, firearm, explosion, fire, explosive substances, shooting from weapon, comparative study.

Introducere

La lit.c) alin.(2) art.278 CP RM este consemnată o variantă-tip de infracțiune, nu însă o circumstanță agravantă atașabilă infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM [1]. Remarcabile sunt argumentele aduse de S.Brînza și V.Stati în acest sens: „... în una din modalitățile sale normative, infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.278 CP RM presupune provocarea unei explozii ori a unui incendiu sau săvârșirea altei asemenea fapte care creează pericolul de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave. Însă, în contextul infracțiunii specificate la alin.(1) art.278 CP RM, provocarea unei explozii ori a unui incendiu presupune recurgerea nu la mijloace oarecare, ci la mijloace ca gaz natural, clor, amoniac, abur sub presiune, substanțe inflamabile etc. Ea nu poate presupune aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive. În caz contrar, răspunderea se va aplica potrivit lit.c) alin.(2) art.278 CP RM. Reiese că ipoteza de la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM nu se poate suprapune ipotezei de la alin.(1) art.278 CP RM, pentru că s-ar exclude reciproc” [2, p.522]. Într-adevăr, pentru a fi considerată drept circumstanță agravantă, lit.c) alin.(2) art.278 CP RM trebuie să conțină un semn circumstanțial care să nu excludă alte semne din cadrul variantei-tip. Pentru componenta agravantă de infracțiune este caracteristic faptul că semnele din cadrul componentei de bază rămân a fi prezente. În opinia lui St.Copețchi și Ig.Hadîrca, componentele de infracțiune cu circumstanțe agravante sunt componentele de infracțiune care, pe lângă semnele de bază (desprinse din cadrul componentelor de bază), conțin și unele semne obiective și subiective suplimentare în raport cu cele de bază, care au rolul de a agrava răspunderea penală [3, p.69]. La rândul său, R.V. Cerepenikov enunță: „Componentele calificative se formează prin adăugarea la componenta de bază a unui semn suplimentar. Așadar, la totalitatea semnelor obligatorii ale componentei de infracțiune

de bază se adaugă un semn suplimentar, prevăzut de alineatul doi, trei sau patru al articolului respectiv, în rezultatul căruia semnele obligatorii în textul componentei calificative sunt întotdeauna mai multe decât în cel al componentei de bază. În așa fel se constituie componentele calificative de infracțiune" [4, p.21]. Tot așa, L.L. Kruglikov și O.E. Spiridonova consemnează că semnele circumstanțiale (calificative) sunt semne suplimentare în raport cu cele înscrise în cadrul componentei de bază [5, p.88-89]. Nu în ultimul rând, în doctrină se susține că în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială se mărește numărul semnelor ce caracterizează faptele infracționale care urmează a fi încadrate potrivit normei speciale [6, p.33]. Extrapolând afirmațiile de mai sus la cercetarea de față, ajungem la concluzia că norma de la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM nu cuprinde un semn circumstanțial, aceasta deoarece semnul inserat la această normă nu apare pe post de supliment la componenta de bază. Însă, acest lucru este definitiv pentru componenta agravată. În realitate, semnul înscris la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM înlătură un alt semn din cadrul componentei de bază, dar nu se alătură la acesta. *In concreto*, utilizarea substanțelor explozive la provocarea exploziei sau incendiului înlătură faptul provocării exploziei prin utilizarea altor mijloace, gen: gaz natural, amoniac etc. În cele din urmă, ajungem la concluzia că diferența dintre actul terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM, atunci când acesta apare în modalitatea de provocare a exploziei sau a incendiului, și actul terorist consemnat la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM rezidă în mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii.

După această incursiune introductivă vom scoate în evidență aspectele juridico-penale ale actului terorist specificat la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM.

Rezultate și discuții

1. Din textul normei inserate la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM aflăm că armele de foc și substanțele explozive apar pe post de semn constitutiv al componentei de infracțiune. Până la definirea respectivilor termeni, preliminar, consemnăm că doar arma de foc poate să figureze pe post de mijloc de săvârșire a actului terorist prevăzut la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM. Alte tipuri de arme decât cele de foc nu pot fi privite în această postură. În plan comparat, în corespundere cu art.323 din Codul penal al Georgiei [7], art.258 din Codul penal al Ucrainei [8], lit.f) alin.(2) art.328A din Codul penal al Maltei [9], pct.5 alin.(1) art.447 din Codul penal al Muntenegrului [10], lit.f) alin.(5) art.201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei [11], lit.e) alin.(1) art.108 din Codul penal al Sloveniei [12], art.319 din Codul penal al statului Peru [13], orice armă (nu doar cea de foc) poate să apară pe post de mijloc de săvârșire a actului terorist. În acord cu art.214.2.3 din Codul penal al Republicii Azerbaidjan [14] și cu pct.2) alin.(2) art.255 din Codul penal al Kazahstanului [15], nu doar arma de foc, ci și obiectele folosite în calitate de armă pot constitui mijloc de săvârșire a actului terorist. În corespundere cu legislația penală a Republicii Moldova, alte arme decât cele de foc (de exemplu, armele albe etc.), precum și obiectele folosite în calitate de armă pot forma mijloace de săvârșire a actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM. Sintagma „alte fapte” din conținutul normei enunțate permite atribuirea la această categorie a înjunghierilor sau a altor acțiuni similare săvârșite prin intermediul mijloacelor sus- indicate.

De asemenea, potrivit legislației Kazahstanului, dispozitivele explozive pot să apară pe post de mijloc de săvârșire a actului terorist. În conformitate cu pct.2) alin.(2) art.226 din Codul penal al Kârgâzstanului [16], în această postură pot să apară, inclusiv, munițiile, substanțele otrăvitoare și cele radioactive. Substanțele radioactive constituie mijloc de săvârșire a actului terorist și în corespundere cu lit.6) alin.(3) art.179 din Codul penal al Tadjikistanului [17], cu lit.a) alin.(3) art.205 din Codul penal al Federației Ruse [18], precum și cu pct.2 alin.(3) art.217 din Codul penal al Armeniei [19].

Fără tăgadă, utilizarea substanțelor otrăvitoare și a celor radioactive la săvârșirea actului terorist comportă grad prejudiciabil sporit, motiv pentru care venim cu sugestia de a fi agravată răspunderea penală pentru săvârșirea actului terorist prin folosirea unor asemenea mijloace. Mai mult, recomandăm legiuitorului să incrimineze într-o normă distinctă săvârșirea actului terorist nu doar prin utilizarea substanțelor otrăvitoare și a celor radioactive, ci și prin folosirea armelor biologice, chimice, nucleare sau a altor tipuri de arme de distrugere în masă. *In concreto*, propunem instituirea în alin.(3) art.278 CP RM a unei noi litere – b¹, care să sancționeze săvârșirea actului terorist prin utilizarea mijloacelor sus- indicate. Sub aspect comparat, modele legislative care să ofere soluții similare sunt suficiente. Astfel, actul terorist săvârșit prin utilizarea mijloacelor enunțate este prevăzut la lit.b) alin.(2) art.232 din Codul penal al Georgiei, la pct.2) alin.(3) art.217 din Codul penal al Armeniei, la pct.2) alin.(2) art.226 din Codul penal al Kârgâzstanului, la lit.6) alin.(3) art.179 din Codul penal al Tadjikistanului, la art.88 din Codul penal al Letoniei [20], la pct.4) alin.(1) Secțiunea 1 „Infracțiuni săvârșite cu intenție

teroristă" din Capitolul 34(a) „Infrațiuni teroriste” din Codul penal al Finlandei [21], la pct.4 art.421-1 din Codul penal al Franței [22], la lit.f) alin.(2) art.328A din Codul penal al Maltei, la pct.5) alin.(1) art.447 din Codul penal al Muntenegrului, la lit.f) alin.(5) art.201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, la pct.5) alin.(1) art.391 din Codul penal al Serbiei [23], la lit.e) alin.(1) art.108 din Codul penal al Sloveniei.

Instituirea unui asemenea model incriminator este mai mult ca necesară din următoarele raționamente: a) actele teroriste reprezintă infrațiuni de masă, motiv pentru care, în vederea înspăimântării populației și, implicit, a satisfacerii cerințelor înaintate, făptuitorii pot utiliza arme de distrugere în masă; b) la nivel internațional se atestă o dezvoltare fulminantă a armelor biologice, chimice și, mai ales, a celor nucleare, acestea constituind un pericol serios pentru societate; c) utilizarea substanțelor otrăvitoare, a celor radioactive, a armelor biologice, a celor chimice, precum și a armelor nucleare poate duce la pierderi omenești în proporții colosale.

2. După această digresiune, în continuare vom defini noțiunile „substanțe explozive” și „armă de foc”. Cadrul legal național nu conține o definiție a noțiunii „substanțe explozive”. Acest lucru este pus pe seama doctrinei, care definește „substanțele explozive” ca fiind combinațiile chimice sau amestecurile de substanțe, susceptibile să declanșeze o reacție chimică rapidă, care este însoțită de degajarea unei mari cantități de energie termică și de formarea de gaze (de exemplu, trinitrotoluen (trotil), tetril, hexogen, nitroglicerină, dinamită, RDX, PETN, HMX etc.) [2, p.283, 528; 24, p.433; 25, p.127; 26, p.530-531].

În funcție de impactul negativ asupra mediului și parametrii distrugerilor, doctrina de specialitate distinge următoarele tipuri de explozii provocate prin utilizarea substanțelor explozive: de mică putere (mai puțin de 50 gr. trotil), slabă (de la 50 la 1000 gr. trotil), medie (de la 1 la 10 kg trotil), puternică (de la 10 la 100 kg trotil) și foarte puternică (mai mult de 100 kg trotil) [27, p.27]. Pentru a încadra fapta potrivit art.278 CP RM nu interesează dacă explozia este una medie, puternică etc.

În alt registru, potrivit art.2 din Legea Republicii Moldova cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.130 din 08.06.2012 [28], prin *armă de foc* se înțelege arma portabilă cu țevă care poate arunca, este concepută să arunce sau poate fi transformată să arunce alică, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie. Se consideră că un obiect poate fi transformat pentru a arunca o alică, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie dacă are aspectul unei arme de foc și, ca urmare a construcției sale ori a materialului din care este confecționat, poate fi transformat în acest scop. În sensul acestei legi, în definiția armelor de foc nu sunt incluse armele prevăzute la categoriile C și D din anexa nr.1. Cu alte cuvinte, nu constituie arme de foc și, deci, nu pot fi catalogate drept mijloace de săvârșire a actului terorist consemnat la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM: a) *armele care fac obiectul declarării* (armele scurte sau lungi cu propulsie cu aer comprimat care, pentru aruncarea proiectilului, folosesc forța de expansiune a aerului comprimat sau a gazelor sub presiune cu energia la gura țevii mai mare de 7,5 J, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele scurte (pistol sau revolver) confecționate special pentru a împrăștia gaze nocive, iritante sau de neutralizare, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele de asomare, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele cu tranchilizante, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; dispozitivele destinate pescuitului cu harpon, poziția tarifară NM RM 9501; arbațele și arcurile destinate tirului sportiv, precum și săgețile aferente, poziția tarifară NM RM 9502; pistoalele de semnalizare, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele vechi, poziția tarifară NM RM 9303 10 000) și b) *alte arme nesupuse autorizării* (armele scurte sau lungi cu propulsie cu aer comprimat care, pentru aruncarea proiectilului, folosesc forța de expansiune a aerului comprimat sau a gazelor sub presiune cu energia la gura țevii mai mică de 7,5 J, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; armele dezactivate, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; pistoalele de start folosite în competițiile sportive, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; arme cu cartușe de tip Flobert, cu energia la gura țevii mai mică de 7,5 J, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de recuzită, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele concepute în scopuri de salvare, cu condiția ca acestea să nu poată fi folosite decât în astfel de scopuri, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele albe, poziția tarifară NM RM 9307 00 000; dispozitivele industriale, poziția tarifară NM RM 8205 59 300; dispozitive electroșoc, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; spray-urile cu gaze lacrimogene sau iritante, poziția tarifară NM RM 9304 00 000).

Per a contrario, în sensul legii sus-indicate, constituie arme de foc armele prevăzute la categoriile A și B din anexa nr.1, și anume: a) *armele de foc interzise* (instrumentele și lansatoarele militare cu efect exploziv, poziția tarifară NM RM 9301 20 000; armele de foc automate, poziția tarifară NM RM 9301 90 000; armele de foc camuflate sub forma unui alt obiect, ansamblurile, subansamblurile și dispozitivele care se pot constitui și pot funcționa ca arme de foc, poziția tarifară NM RM 9301 90 000; orice dispozitiv conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă, poziția tarifară NM RM 9301 90 000) și b)

armele de foc supuse autorizării (armele de foc scurte semiautomate sau cu repetiție, poziția tarifară NM RM 9302 00 000; armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție centrală, poziția tarifară NM RM 9302 00 000; armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție anulară, cu o lungime totală mai mică de 28 de centimetri, poziția tarifară NM RM 9302 00 000; armele de foc lungi semiautomate al căror încărcător sau cameră conține mai mult de trei cartușe, poziția tarifară NM RM 9303 30 000; armele de foc lungi semi-automate al căror încărcător sau cameră conține mai mult de trei cartușe, al căror încărcător este inamovibil sau armele pentru care nu este garantată transformarea, printr-un utilaj curent, în arme al căror încărcător sau cameră poate să conțină mai mult de trei cartușe, poziția tarifară NM RM 9303 30 000; armele de foc lungi cu repetiție și semiautomate cu țeavă lisă, a căror țeavă nu depășește 60 de centimetri, poziția tarifară NM RM 9303 20 100; armele de foc civile semiautomate care au aparența unei arme de foc automate, pozițiile tarifare NM RM 9303 20 100, 9303 30 000, 9303 90 000; armele de foc lungi cu repetiție, poziția tarifară NM RM 9303 20 950; armele de foc lungi cu o singură lovitură prin țeavă ghintuită, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de foc lungi semiautomate, poziția tarifară NM RM 9303 90 000; armele de foc scurte cu o singură lovitură, cu percuție anulară, de o lungime totală mai mare sau egală cu 28 de centimetri, poziția tarifară NM RM 9303 30 000; armele de foc lungi cu o singură lovitură prin țeavă lisă, pozițiile tarifare NM RM 9303 20 100, 9303 20 950; armele scurte (pistol sau revolver) cu proiectile din cauciuc, poziția tarifară NM RM 9304 00 000; părțile esențiale ale armelor de foc, mecanismele de închidere, camera și țeava armelor de foc, în calitate de obiecte separate, pozițiile tarifare NM RM 9305 10 000, 9305 21 000, 9305 29 000).

Observăm că în acord cu anexa nr.1 la Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, este considerată armă de foc dispozitivul conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul provocat de tragerea unui foc de armă. În același timp, surprindem că, în corespundere cu art.2 din același act legislativ, un atare dispozitiv este catalogat drept piesă de armă de foc. Lipsa unei viziuni legislative clare asupra naturii dispozitivului conceput sau adaptat pentru a reduce zgomotul poate crea incertitudini la aplicarea legii penale. Susținem punctul de vedere expus în literatura de specialitate precum că, în virtutea principiului *in dubio pro reo*, un atare dispozitiv trebuie considerat drept piesă a armei de foc, atât timp cât acesta posedă calitatea, conferită prin lege, de piesă a armei de foc [29, p.56].

Pentru a fi incidentă infracțiunea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM nu are relevanță modul de funcționare a armelor de foc, construcția armei de foc, modul de fabricare a acestora, nici destinația lor. De asemenea, nu contează dacă armele de foc utilizate la săvârșirea actului terorist fac parte din categoria armelor de foc interzise sau a celor supuse autorizării. Nu interesează nici dacă armele sunt letale sau neletale. Pentru cea din urmă categorie este important ca armele să facă parte din categoria B, conform anexei nr.1 la legea sus-indicată. Aceste particularități pot avea importanță în planul aplicării pedepsei penale, nu însă al încadrării potrivit lit.c) alin.(2) art.278 CP RM.

3. În altă privință, consemnăm că pentru a fi aplicabilă norma de la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM nu este suficientă deținerea armei de foc sau a substanțelor explozive. Este necesar ca făptuitorul să aplice respectivele mijloace în procesul comiterii actului terorist. Potrivit alin.(2) art.2 din Legea Republicii Moldova privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc, nr.218 din 19.10.2012 [30], prin aplicare a armei de foc trebuie de înțeles efectuarea împușcăturilor asupra țintei. Considerăm că tocmai un asemenea sens trebuie conferit sintagmei „aplicarea armelor de foc” din conținutul lit.c) alin.(2) art.278 CP RM; or, destinația armei de foc rezidă în tragerea din ea asupra țintei. De aceeași părere este I.V. Șevcenko, potrivit căruia aplicarea armei de foc presupune folosirea proprietăților de luptă (distructive) ale armei, îndreptate spre înfrângerea persoanei (cauzarea morții, vătămărilor sau altor daune sănătății) [31, p.15]. În același fâgaș, X.Ulianovschi punctează că sintagma „cu aplicarea armelor de foc” are sensul de săvârșire a actului terorist cu punerea în acțiune (sublinierea ne aparține – *n.a.*) a obiectivelor, uneltelor și mecanismelor [32, p.612]. De menționat că, în plan comparat, legiuitorul tadjik, la alin.(1) art.179 din Codul penal, operează cu expresia „tragerea din arma de foc”, nu însă cu formula „aplicarea armei de foc”.

Totodată, prin aplicarea substanțelor explozive trebuie de înțeles folosirea acestora la provocarea exploziei.

4. Reiterăm că la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM este stabilită răspunderea penală pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea armelor de foc sau a substanțelor explozive. Alte manipulări ilegale realizate în privința unor atare entități scapă de sub incidența numitei norme incriminatoare.

Purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea armelor de foc, precum și sustragerea lor, cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă, fără autorizația corespunzătoare trebuie încadrate potrivit art.290 CP RM. Fabricarea, procurarea, prelucrarea, păstrarea, transportarea, folosirea sau neutralizarea

substanțelor explozive sau a materialelor radioactive fără autorizația corespunzătoare sau orice altă operație ilegală privind circulația acestora necesită calificare în conformitate cu art.292 CP RM.

Procurarea, păstrarea etc. ilegală a armelor de foc sau a substanțelor explozive în vederea săvârșirii actului terorist prevăzut la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM trebuie încadrată potrivit: a) art.26, lit.c) alin.(2) art.278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului a fost întreruptă la etapa actelor preparatorii din circumstanțe independente de voința sa, adică până la începerea punerii în executare a intenției de a comite actul terorist); b) lit.c) alin.(2) art.278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului de a comite actul terorist a fost dusă până la capăt). În aceste cazuri nu este necesară efectuarea unei calificări suplimentare potrivit art.290 și/sau art.292 CP RM. Aceste din urmă norme sunt absorbite de normele de la art.26, lit.c) alin.(2) art.278 CP RM sau, după caz, de norma inserată la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM. Pentru practicieni ar putea suscita probleme de calificare prima dintre soluțiile de încadrare propuse, și anume: în ce privește absorbția unei infracțiuni consumate (prevăzute la art.290 și/sau la art.292 CP RM) de o infracțiune ajunsă la faza actelor de pregătire (prevăzută la art.26, lit.c) alin.(2) art.278 CP RM). E posibil oare acest lucru? Răspunzând la această întrebare, considerăm util de a reproduce punctul de vedere expus de St.Copețchi și Ig.Hadîrca: „O faptă anumită, care, de regulă, constituie o infracțiune consumată, în anumite condiții poate forma o pregătire de infracțiune. În acest caz, vorbim despre existența unei concurențe dintre o normă-parte și o normă-întreg. Normei-parte îi va corespunde infracțiunea distinctă în formă consumată, iar normei-întreg – pregătirea de infracțiune, ca formă a infracțiunii neconsumate. Datorită regulii de calificare de la art.118 CP RM, încadrarea juridico-penală se va face conform normei-întreg, adică cele comise vor constitui pregătire la infracțiune, nu însă o infracțiune consumată. Pentru o mai bună înțelegere, vom veni cu următorul exemplu: în scopul dobândirii unui credit prin înșelăciune, făptuitorul a confecționat documente oficiale false, însă intenția de a dobândi creditul nu a fost dusă până la capăt din cauze independente de voința sa. În speță este vorba despre concurența dintre norma prevăzută la art.361 CP RM – confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false, sub forma confecționării documentelor oficiale false și despre norma de la art.238 CP RM – dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune. Deoarece norma de la art.361 CP RM este parte în raport cu norma de la art.238 CP RM, care constituie un întreg, încadrarea se va face în acord cu norma-întreg. La calificare însă se va reține și art.26 CP RM, avându-se în vedere etapa la care a fost întreruptă activitatea infracțională” [3, p.280-281].

Situația este diferită în ipoteza în care realizarea manipulărilor ilegale cu arme de foc sau substanțe explozive constituie o contribuire la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist. Așadar, este posibilă de răspundere penală în baza alin.(3) art.279¹ CP RM fapta persoanei exprimată în procurarea, păstrarea, producerea, transportarea sau furnizarea de arme, muniții, alte dispozitive sau mijloace distructive, arme biologice, substanțe nocive ori periculoase, cu intenția sau cunoscând că aceste acțiuni sunt săvârșite în scopul de a contribui la comiterea uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist.

Surprindem, deci, că norma de la alin.(3) art.279¹ CP RM constituie un caz special de complicitate la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist. Doctrina numește o astfel de situație drept „complicitate calificată” [33, p.37]. Este cazul în care complicitatea la săvârșirea unor infracțiuni este incriminată în calitate de infracțiune distinctă. În opinia lui St.Copețchi și Ig.Hadîrca, pentru calificarea unor astfel de fapte nu trebuie efectuată alegația către norma de la alin.(5) art.42 CP RM; deși latura obiectivă a unei asemenea componente de infracțiune se exprimă în complicitate la săvârșirea unor infracțiuni concrete, făptuitorul îndeplinește, totuși, rolul de autor [33, p.37]. Cu alte cuvinte, norma de la alin.(3) art.279¹ CP RM este specială în raport cu normele de la alin.(5) art.42, art.278 CP RM. Cel ce contribuie la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, în general, sau la comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM, în special, prin formele expres prevăzute la alin.(3) art.279¹ CP RM, îndeplinește rolul de autor la această infracțiune, motiv pentru care și lipsa rațiunii invocării alin.(5) art.42 CP RM.

Totodată, norma de la alin.(3) art.279¹ CP RM formează cazul modelului incriminator în care pregătirea unei fapte infracționale este catalogată drept infracțiune consumată. Și de această dată atestăm prezența unei concurențe dintre o normă generală și una specială. Este vorba de concurența dintre alin.(3) art.279¹ CP RM și art.26, raportat la una dintre infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM. Prin urmare, în ipoteza pregătirii la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM (în modalitățile expres prevăzute la alin.(3) art.279¹ CP RM) cele comise nu necesită calificare potrivit art.26 și una dintre normele inserate la art.278 CP RM, ci doar potrivit alin.(3) art.279¹ CP RM ca fiind un caz special al pregătirii la săvârșirea actului terorist. Evident, pentru a opera această concurență, este necesar ca comportamentul făptuitorului să nu fie unul de

sine stătător, ci o contribuire (complicitate) la conduita altui participant la infracțiune. În caz contrar, cele comise trebuie încadrate potrivit art.26, art.278 CP RM.

Într-o manieră similară, legiuitorul finlandez a incriminat într-o normă aparte pregătirea la săvârșirea unei infracțiuni cu intenție teroristă drept infracțiune distinctă. Însă, comparativ cu alin.(3) art.279¹ CP RM, norma corespondentă din Codul penal al Finlandei (secțiunea 2 din Capitolul 43(a)) este aplicabilă indiferent de faptul dacă persoana vinovată a acționat de sine stătător sau a contribuit la activitatea infracțională a altui participant la infracțiune.

Din perspectivă comparată, în acord cu legislațiile penale ale unor state străine, manipulările ilegale realizate în privința armelor de foc sau a substanțelor explozive, atunci când făptuitorul acționează în scop terorist, constituie modalități normative de exprimare a actului terorist (este cazul lit.n) art.230 din Codul penal al Albaniei [34], pct.10 alin.(1) § 278c din Codul penal al Austriei [35], lit.f) alin.(1) secțiunea 311 din Codul penal al Cehiei [36], alin.(2) §114 din Codul penal al Danemarcei [37], pct.4) art.421-1 din Codul penal al Franței, lit.f) alin.(4) art.314 din Codul penal al Ungariei [38], lit.f) alin.(2) art.328A din Codul penal al Maltei, pct.5) alin.(1) art.447 din Codul penal al Muntenegrului, lit.f) alin.(5) art.201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, pct.5) alin.(1) art.391 din Codul penal al Serbiei, lit.e) alin.(1) art.108 din Codul penal al Sloveniei. După cum am arătat *supra*, potrivit legislației penale a Republicii Moldova, manipulările ilegale realizate în privința armelor de foc sau a substanțelor explozive constituie infracțiune cu caracter terorist, dar nu modalitate alternativă de exprimare a actului terorist și doar în condițiile în care comportamentul făptuitorului se exprimă în exercitarea unei contribuții la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist.

Într-un mod similar, la art.160 din Codul penal al Ecuadorului [39] este stabilită răspunderea penală pentru fabricarea, furnizarea, achiziționarea, utilizarea armelor, munițiilor, substanțelor explozive, asfixiante sau toxice atunci când făptuitorul urmărește săvârșirea unei infracțiuni împotriva securității publice. Comparativ cu norma de la alin.(3) art.279¹ CP RM, cea înscrisă la art.160 din Codul penal al Ecuadorului nu cere condiția ca făptuitorul să fi contribuit la activitatea unui alt participant la infracțiune, fiind deci posibilă aplicarea acesteia în ipoteza în care făptuitorul acționează de sine stătător. La fel, dacă în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.279¹ CP RM este necesar ca făptuitorul să urmărească drept scop contribuția la săvârșirea uneia sau mai multor infracțiuni cu caracter terorist, atunci în cazul art.160 din Codul penal al Ecuadorului făptuitorul trebuie să urmărească săvârșirea unei infracțiuni contra securității publice. De menționat că, în acord cu legislația Ecuadorului, actul terorist este considerat o infracțiune contra securității publice.

5. La finele prezentului studiu intenționăm să scoatem în evidență dezacordul nostru în ceea ce privește poziția legiuitorului moldav de a incrimina în norme distincte provocarea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive și provocarea exploziei prin folosirea altor mijloace. O asemenea divizare ni se pare lipsită de logică. În plan comparat, doar în legea penală a Republicii Kârgâzstan și în cea a Republicii Kazahstan găsim abordări legislative similare. Este vorba de pct.2 alin.(2) art.226 din Codul penal al Kârgâzstanului și de pct.2 alin.(2) art.255 din Codul penal al Kazahstanului. În contrast, în Codul penal al Armeniei, al Turkmenistanului [40] și în cel al Republicii Azerbaidjan normele similare celei înscrise la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM stabilesc răspunderea penală doar pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea armei de foc, nu și a substanțelor explozive. Potrivit acestor legislații, pentru a fi în prezența actului terorist în prima variantă-tip (prevăzut la alin.(1)), nu are relevanță dacă explozia a fost provocată în rezultatul utilizării substanțelor explozive sau a altor mijloace, gen: gaz natural, amoniac etc. În Codul penal al Georgiei, în cel al Ucrainei și în cel al Tadjikistanului în genere lipsește o normă separată care să incrimineze, analogic legislației penale a Republicii Moldova, actul terorist săvârșit cu aplicarea armei de foc sau a substanțelor explozive. În acord cu numitele legislații, săvârșirea exploziei și aplicarea armei de foc constituie modalități alternative de exprimare a faptei prejudiciabile consemnate în cadrul normei de incriminare din alineatul (1). Același lucru e valabil pentru legea penală a Federației Ruse și pentru cea a Republicii Belarus care nu conțin o normă similară cu cea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM. Comparativ cu Codul penal al Georgiei, cu cel al Ucrainei și cu cel al Tadjikistanului, în Codul penal al Federației Ruse și în cel al Republicii Belarus [41] diferă modul în care provocarea exploziei sau aplicarea armei transpar din textul normelor de incriminare inserate în cadrul variantei-tip de la alineatul (1). Astfel, în cazul legislațiilor ultimelor două state aplicarea armei de foc nu este prevăzută expres în calitate de faptă prejudiciabilă, aceasta derivând din formula „alte acțiuni”. Nu în ultimul rând, ca și în cazul legislațiilor majorității statelor, în Codul penal al Estoniei [42], în cel al Letoniei și în cel al Lituaniei [43] lipsește diferențierea răspunderii penale pentru săvârșirea exploziei cu utilizarea substanțelor explozive și provocarea exploziei prin utilizarea altor mijloace.

În ce ne privește, susținem opțiunile legislative reliefate *supra*, care nu împărtășesc poziția diferențierii răspunderii penale pentru săvârșirea exploziei cu utilizarea substanțelor explozive și provocarea exploziei prin utilizarea altor mijloace. O asemenea diferențiere nu este clară. Mai mult, aceasta nu aduce niciun plus de valoare textului legii penale. Din contra, o atare diferențiere îngreunează procesul construcției legii penale și, implicit, activitatea persoanelor abilitate cu aplicarea legii penale. Apare neclară poziția legiuitorului de a diferenția în cadrul unor norme de incriminare distincte răspunderea penală pentru actul terorist exprimat în săvârșirea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive sau prin utilizarea altor mijloace. Acest lucru poate fi lăsat pe seama practicienilor, prin excluderea lit.c) alin.(2) art.278 CP RM, astfel încât celor abilitați cu aplicarea legii penale să le revină sarcina de a individualiza pedeapsa penală (nu însă a diferenția răspunderea penală) atunci când explozia este săvârșită prin folosirea substanțelor explozive sau prin folosirea altor mijloace. Plus la aceasta, este cu totul redusă probabilitatea practică de a fi provocată o explozie prin utilizarea altor mijloace decât a substanțelor explozive. Are dreptate M.A. Komarova când afirmă că realizarea actelor teroriste sub forma provocării exploziei este practic de neconceput fără utilizarea substanțelor explozive [44, p.18]. În concluzie, pare a fi inaplicabil alin.(1) art.278 CP RM atunci când actul terorist apare în modalitatea de provocare a exploziei.

În definitivă, recomandăm legiuitorului moldav să excludă lit.c) din alin.(1) art.278 CP RM, astfel încât sub incidența alin.(1) art.278 CP RM să cadă provocarea exploziei atât prin folosirea substanțelor explozive, cât și prin folosirea altor mijloace. Pe cale de consecință, propunem ca aplicarea armei de foc să fie inserată expres în dispoziția normei de la alin.(1) art.278 CP RM, urmând să constituie, alături de provocarea exploziei, incendiului, una dintre modalitățile de exprimare a faptei prejudiciabile. Argumentele noastre sunt următoarele: *primo* – la descrierea faptei prejudiciabile consemnate la alin.(1) art.278 CP RM legiuitorul urmează să specifice cu titlu exemplificativ cele mai răspândite modalități de comitere a actului terorist. La acest capitol, I.V. Șevcenko menționează că dispoziția de la alin.(1) art.205 CP FR (normă similară cu cea de la alin.(1) art.278 CP RM) trebuie să conțină cele mai tipice fapte prejudiciabile, motiv pentru care sugerează legiuitorului să prevadă expres în dispoziția acestei norme aplicarea armei de foc în calitate de modalitate alternativă de exprimare a faptei [31, p.15]. Considerăm că anume cele mai răspândite și tipice modalități de concretizare a faptei prejudiciabile conferă actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM fizionomie distinctă în raport cu alte infracțiuni. Suntem de părere că aplicarea armei de foc ține de esența actului terorist, pentru ce urmează a fi consacrată expres în dispoziția normei de la alin.(1) art.278 CP RM. Elocventă în acest sens este practica judiciară de ultimă oră a statelor străine europene, unde aplicarea armei, în special a celei de foc, constituie una dintre cele mai frecvente modalități de comitere a actelor teroriste; *secundo* – în plan comparat, aplicarea armei de foc reprezintă una dintre modalitățile faptei prejudiciabile, specificate explicit sau implicit în textul normei de incriminare, alături de alte acțiuni/inacțiuni socialmente periculoase (cum ar fi provocarea exploziei, incendiului etc.). Astfel, aplicarea armei de foc este prevăzută expres în textul alin.(1) art.323 din Codul penal al Georgiei, alin.(1) art.179 din Codul penal al Tadjikistanului, alin.(1) art.258 din Codul penal al Ucrainei, lit.o) art.230 din Codul penal al Albaniei, alin.(1) art.314 din Codul penal al Ungariei, lit.f) alin.(2) art.328A din Codul penal al Maltei, pct.5) alin.(1) art.447 din Codul penal al Muntenegrului, lit.e) alin.(5) art.201 din Codul penal al Bosniei și Herțegovinei, pct.5) alin.(1) art.391 din Codul penal al Serbiei, alin.(1) art.319 din Codul penal al Republicii Peru etc.; *tertio* – de regulă, provocarea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive este o faptă mult mai periculoasă ca actul terorist realizat prin aplicarea armei de foc. Tocmai din aceste rațiuni nu este justificată agravarea răspunderii penale pentru actul terorist săvârșit cu aplicarea armei de foc, comparativ cu actul terorist exprimat în provocarea exploziei prin utilizarea substanțelor explozive. De aceea, din perspectiva pedepsei pasibile de aplicare ar fi inechitabil ca provocarea exploziei, inclusiv prin utilizarea substanțelor explozive, să fie incriminată la alin.(1) art.278 CP RM, în timp ce actul terorist săvârșit prin aplicarea armei de foc să se regăsească la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM. În atare condiții, subliniază S.Grisko, putem atesta o situație paradoxală când pentru săvârșirea exploziei într-o piață cele comise urmează a fi încadrate potrivit alineatului (1), în timp ce pentru o singură tragere din armă de foc aplicabil ar fi alineatul (2) [45, p.46]. Într-o manieră similară, S.U. Dikaev menționează: „Capacitățile distructive ale dispozitivelor explozive cu ajutorul cărora sunt săvârșite exploziile, practic în toate cazurile sunt mai mari decât capacitățile distructive ale armei de foc” [46, p.55]. De aceea, dânsul notează că tragerea din arma de foc în direcția unei clădiri (de exemplu, a unei gări auto) este mai puțin periculoasă ca explozia întregii clădiri a gării auto [46, p.55]. Tot din considerentele enunțate *supra*, M.F. Musaelean recomandă legiuitorului rus să stipuleze expres trage-

rea din arma de foc alături de provocarea exploziei și a incendiului în textul normei de incriminare din cadrul variantei-tip prevăzute la alin.(1) art.205 CP FR (normă corespondentă celei de la alin.(1) art.278 CP RM) [47, p.24].

Concluzii

1) La lit.c) alin.(2) art.278 CP RM este consemnată o variantă-tip de infracțiune, nu însă o circumstanță agravantă atașabilă infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.278 CP RM.

2) Diferența dintre actul terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM, atunci când acesta apare în modalitatea de provocare a exploziei sau a incendiului, și actul terorist consemnat la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM rezidă în mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii.

3) Alte arme decât cele de foc (de exemplu, armele albe etc.), precum și obiectele folosite în calitate de armă pot forma mijloace de săvârșire a actului terorist prevăzut la alin.(1) art.278 CP RM. Sintagma „alte fapte” din conținutul normei enunțate permite atribuirea la această categorie a înjunghierilor sau a altor acțiuni similare săvârșite prin intermediul mijloacelor sus- indicate.

4) Procurarea, păstrarea etc. ilegală a armelor de foc sau a substanțelor explozive în vederea săvârșirii actului terorist prevăzut la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM trebuie încadrată potrivit: a) art.26, lit.c) alin.(2) art.278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului a fost întreruptă la etapa actelor preparatorii din circumstanțe independente de voința sa, adică până la punerea în executare a intenției de a comite actul terorist); b) lit.c) alin.(2) art.278 CP RM (în ipoteza în care intenția făptuitorului de a comite actul terorist a fost dusă până la capăt). În aceste cazuri nu este necesară efectuarea unei calificări suplimentare potrivit art.290 și/sau art.292 CP RM. Aceste din urmă norme sunt absorbite de normele de la art.26, lit.c) alin.(2) art.278 CP RM sau, după caz, de norma inserată la lit.c) alin.(2) art.278 CP RM.

5) În ipoteza în care realizarea manipulărilor ilegale cu arme de foc sau cu substanțe explozive constituie o contribuire la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, cele comise sunt pasibile de răspundere penală în baza alin.(3) art.279¹ CP RM.

6) Norma de la alin.(3) art.279¹ CP RM constituie un caz special de complicitate la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist. Cel ce contribuie la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist, în general, sau la comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM, în special, prin formele expres prevăzute la alin.(3) art.279¹ CP RM, îndeplinește rolul de autor la această infracțiune, motiv pentru care și lipsa rațiunii invocării la calificare a alin.(5) art.42 CP RM.

7) În ipoteza pregătirii la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.278 CP RM (în modalitățile expres prevăzute la alin.(3) art.279¹ CP RM) cele comise nu necesită calificare potrivit art.26 și uneia dintre normele inserate la art.278 CP RM, ci doar potrivit alin.(3) art.279¹ CP RM ca fiind un caz special al pregătirii la săvârșirea actului terorist. Evident, pentru a opera această concurență este necesar ca comportamentul făptuitorului să nu fie unul de sine stătător, ci o contribuie (complicitate) la conduita altui participant la infracțiune. În caz contrar, cele comise trebuie încadrate potrivit art.26, art.278 CP RM.

8) Din perspectivă comparată, în acord cu legislațiile penale ale unor state străine, manipulările ilegale realizate în privința armelor de foc sau a substanțelor explozive, atunci când făptuitorul acționează în scop terorist, constituie modalități normative de exprimare a actului terorist.

9) Datorită creației legiuitorului moldav, pare a fi inaplicabil alin.(1) art.278 CP RM atunci când actul terorist apare în modalitatea de provocare a exploziei, întrucât este cu totul redusă probabilitatea practică de a fi provocată o explozie prin utilizarea altor mijloace decât a substanțelor explozive.

10) În legislațiile penale ale majorității statelor ex-sovietice (cu excepția Kârgâzstanului și Kazahstanului) lipsește diferențierea răspunderii penale pentru săvârșirea exploziei cu utilizarea substanțelor explozive și provocarea exploziei prin utilizarea altor mijloace. Potrivit acestor legislații, pentru a fi în prezența actului terorist în prima variantă-tip (prevăzut la alin.(1)) nu are relevanță dacă explozia a fost provocată în rezultatul utilizării substanțelor explozive sau a altor mijloace, gen: gaz natural, amoniac etc.

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
3. COPEȚCHI, ST., HADÎRCA, IG. *Calificarea infracțiunilor: Note de curs*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.

4. ЧЕРЕПЕННИКОВ, Р.В. Вопросы конструирования основных и квалифицированных составов преступлений, включающих специальную цель в качестве обязательного признака. В: *Российский следователь*, 2009, №2, с.20-22.
5. КРУГЛИКОВ, Л.Л., СПИРИДОНОВА, О.Е. *Юридические конструкции и символы в уголовном праве*. Санкт-Петербург: «Юридический центр Пресс», 2005. 334 с.
6. HADÎRCA, IG., COPEȚCHI, ST. Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.11, p.31-37.
7. *Уголовный кодекс Грузии*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>
8. Кримінальний кодекс України. În: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
9. *Criminal Code of the Republic of Malta*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
10. *Criminal Code of the Republic of Montenegro*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
11. *Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
12. *Criminal Code of the Republic of Slovenia*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
13. *Codigo penal del Peru*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: https://www.unifr.ch/ddp1/derechopenal/legislacion/1_20080616_75.pdf
14. *Уголовный кодекс Азербайджанской Республики* / Под ред. И.М. Рагимова. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2001. 325 с.
15. *Уголовный кодекс Республики Казахстан*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252
16. *Уголовный кодекс Кыргызской Республики*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: http://online.adviser.kg/Document/?link_id=1000871480
17. *Уголовный кодекс Республики Таджикистан*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf>
18. *Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997 г. В: Собрание Законодательства Российской Федерации, 1996, №25.*
19. *Уголовный кодекс Республики Армения*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#23>
20. *Criminal Law of the Republic of Latvia*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
21. *Criminal Code of Finland*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>
22. *Criminal Code of the French Republic*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
23. *Criminal Code of the Republic of Serbia*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
24. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 529 p.
25. STATI, V. Infracțiuni săvârșite în sfera activității economice externe (art.248 și 249 CP RM): studiu de drept penal. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2014, nr.8(78), p.124-141.
26. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Ediția a 2-a, revăzută și actualizată. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.
27. МОТОРНЫЙ, И.Д. Понятие и экспертное исследование взрывного устройства. В: *Российская юстиция*, 1998, № 7, с.25-30.
28. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.222-227.
29. SERBINOV, A. Obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. Partea I. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr.9, p.48-57.
30. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.254-262.
31. Шевченко, И.В. *Уголовная ответственность за террористическую деятельность: Уголовно-правовой и правоприменительный аспекты*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тамбов, 2010. 24 с.
32. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, GH., BERLIBA, V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
33. COPEȚCHI, ST., HADÎRCA, IG. Calificarea acțiunilor/inacțiunilor participanților la infracțiune. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.12, p.35-44.

34. *Criminal Code of the Republic of Albania*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
35. *Criminal Code of the Republic of Austria*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
36. *Trestní zákoník České Republice*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
37. *Criminal Code of Denmark*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
38. *Criminal Code of the Republic of Hungary*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
39. *Código penal del Ecuador*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: https://www.oas.org/juridico/mla/sp/ecu/sp_ecu-int-text-cr.pdf
40. *Уголовный Кодекс Туркменистана*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf
41. *Уголовный кодекс Республики Беларусь*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://xn---ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/>
42. *Criminal Code of the Republic of Estonia*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
43. *Criminal Code of Lithuania*. [Accesat: 05.08.2017] Disponibil: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
44. КОМАРОВА, М.А. *Терроризм в уголовном праве России*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. 26 с.
45. ГРИНЬКО, С. Понятие терроризма. В: *Законность*, 2005, №8, с.45-46.
46. ДИКАЕВ, С.У. О совершенствовании правовых форм противодействия незаконному обороту оружия и терроризму. В: *Следователь*, 2003, №8(64), с.53-55.
47. МУСАЕЛЯН, М.Ф. *Террористический акт: Уголовно-правовой аспект*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007. 28 с.

Prezentat la 25.09.2017